

РОЗДІЛ II РОМАНСЬКІ МОВИ

УДК 81'255.2:6(811.133.1+811.161.2):341.24

Куликова В. Г.

ЛЕКСИКО-ГРАМАТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФРАНЦУЗЬКИХ ТЕКСТІВ КОНВЕНЦІЙ: ПРАГМАТИЧНИЙ АСПЕКТ

У статті крізь призму прагматичного аспекту досліджується один із документів міжнародного права – конвенція, розглядаються її лексичні та граматичні особливості, що зумовлені прагматичною метою тексту.

Ключові слова: конвенція, лексико-граматичні особливості, прагматичний потенціал, французька мова.

Куликова В. Г. Лексико-грамматические особенности французских текстов конвенций: прагматический аспект. – Стаття.

В статье сквозь призму прагматического аспекта исследуется один из документов международного права – конвенция, рассматриваются ее лексические и грамматические особенности, обусловленные прагматической целью текста.

Ключевые слова: конвенция, лексико-грамматические особенности, прагматический потенциал, французский язык.

Kulykova V. G. Lexical and grammatical features of the French conventions' texts: pragmatic aspect. – Article.

In the article, through the prism of the pragmatic aspect, one of the documents of international law, the convention, is examined, in particular, its lexical and grammatical features, conditioned by the pragmatic purpose of the text.

Key words: convention, lexical and grammatical features, pragmatic potential, French.

Постановка проблеми. Міжнародні договори є одним із найважливіших джерел міжнародного публічного права, адже їх головні функції визначаються формуванням відносин між державами чи організаціями на засадах миру та справедливості, забезпеченням міжнародного співробітництва, гарантуванням національних інтересів держав і захистом основних прав і свобод людини. Останнім часом, зважаючи на стрімкий розвиток міжнародної інтеграції, роль міжнародних документів неспинно зростає, що й зумовлює увагу до них із боку науковців різних галузей і лінгвістів зокрема.

Конвенція як різновид міжнародного юридичного документа є багатосторонньою угодою, положення якої обов'язкові для виконання. Як для України, так і для Франції конвенції відіграють важливу роль у плані міжнародної політики завдяки тому, що вони сприяють підтримці миру, попереджують або врегульовують конфлікти, забезпечують співпрацю між державами – підписантами конвенції.

Виходячи з вищезазначеного, інтерес до проблеми правильної інтерпретації документів міжнародного права та конвенцій зокрема крізь призму лінгвопрагматичного підходу неспинно зростає, що й зумовлює **актуальність** цього дослідження.

Мета роботи полягає у встановленні лексичних і граматичних особливостей французьких текстів конвенцій у прагматичному аспекті. На вирішення поставленої мети спрямовані такі **завдання**: визначити поняття конвенції як документа міжнародного права; виявити лексичні та

граматичні особливості французьких текстів конвенцій і встановити їхні прагматичні властивості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Помітне зростання ролі міжнародних договорів в останні роки спричинило підвищення інтересу дослідників до цього питання. Серед зарубіжних науковців, праці яких торкаються різноманітних аспектів міжнародних договорів, варто згадати Я. Броунлі, Ф. Мартенса, А. Талалаєва, В. Шуршалова. Не менш важливим внеском для різностороннього аналізу міжнародних правових документів стали наукові доробки багатьох українських учених – В. Буткевича, О. Мережко, О. Назаренко, Д. Терлецького. Зокрема, значними є наукові внески В. Євінтова [1], який установив особливості створення міжнародних договорів різними мовами; В. Калюжної [2], яка зосередила свою увагу на вивченні лексичного складу юридичних документів; О. Шевцової [3], яка вперше дослідила еквівалентність в українських перекладах англійських і франкомовних текстів міжнародних конвенцій.

Однак лишається коло проблем, що потребують більш детального дослідження, зокрема питання лексико-граматичних і прагматичних особливостей французьких текстів конвенцій, чому й присвячена наша наукова розвідка.

Виклад основного матеріалу дослідження. Міжнародні конвенції виникли, коли з'явилася потреба в правовому врегулюванні взаємовідносин і взаємних обов'язків між державами. Відповідно до українського юридичного термінологічного словника конвенція – це міжнародний багатосторонній договір зі спеціального питання економічного, юридичного та гуманітарного характеру [7].

На відміну від декларації чи звернення, конвенція має статус закону, який повинен виконуватися в обов'язковому порядку тими державами, які його підписали й ратифікували. У широкому сенсі конвенція – це угода між суб'єктами міжнародного права, що регулює відносини між ними через створення взаємних прав і обов'язків [6].

Прагматичною метою конвенцій є передача інформації зі збереженням об'єктивності та послідовності викладу [10]. Однак крім первинної прагматичної мети – донести інформацію до адресата, завжди є вторинна мета – навчальна. Основним адресатом є, як правило, суб'єкт правових відносин (для конвенцій – держави, квазі-держави (їх громадяни), міжнародні організації (їх члени)). Звідси випливає головна мета – створити документ, який містив би інформацію про спосіб поведінки та який би приписував суб'єктам необхідність поводити себе певним чином [4]. Широкоспрямовані конвенції повинні бути максимально зрозумілими, їхній зміст має бути адекватно сприйнятий аудиторією. Саме це, як показало дослідження, і зумовлює лексичні та граматичні особливості конвенцій.

Аналіз граматичних особливостей на морфологічному рівні дозволив нам установити, що в текстах конвенцій найпоширенішим є дійсний спосіб для підкреслення реальності дії, наприклад:

«*Tout Etat partie prend les mesures nécessaires et effectives pour...*» (10).

«*Les Etats parties s'engagent à assurer à l'enfant la protection...*» (9).

Щодо категорії часу, то вона найчастіше представлена *Présent*, оскільки дієслова у формі теперішнього часу мають значення позачасовості, постійності й актуальності інформації, що є характерним для тексту конвенції, наприклад:

«*Chaque État Partie adopte les mesures qui peuvent être nécessaires pour établir sa compétence en ce qui concerne les infractions visées à l'article 2 lorsque...*» (8).

З-поміж минулих часів найпоширенішим виявився *Passé composé*, наприклад:

«*Tout État qui a formulé une réserve conformément aux dispositions du paragraphe 2 du présent article peut la retirer à tout moment en adressant une notification à cet effet au Secrétaire général de l'Organisation des Nations Unies*» (8);

майбутніх часів – *Futur simple*, наприклад:

«*La présente Convention entrera en vigueur le trentième jour qui suivra la date de dépôt auprès du Secrétaire général de l'Organisation des Nations Unies du vingt-deuxième instrument de ratification, d'acceptation, d'approbation ou d'adhésion*» (8).

Уживання способу *Subjonctif*, який досить поширений, наприклад, у Конвенції про права дитини (9), слугує для формулювання положень, надаючи їм ознак категоричності, наприклад:

«*A cette fin, les Etats prennent en particulier toutes les mesures appropriées sur les plans national, bilatéral et multilatéral pour empêcher:*

a) *Que des enfants ne soient incités ou contraints à se livrer à une activité sexuelle illégale;*

b) *Que des enfants ne soient exploités à des fins de prostitution ou autres pratiques sexuelles illégales ...»* (9).

Досліджуючи тексти конвенцій, ми також виявили часте використання дієприкметникових зворотів (*participe présent* і *participe passé*), а також герундія (*gérondif*), якими починається кожен пункт Преамбули, що сприяє стислості інформації, наприклад:

«*Considérant que le financement du terrorisme est un sujet qui préoccupe gravement la communauté internationale tout entière ...»* (8).

«*Profondément préoccupés par la multiplication, dans le monde entier, des actes de terrorisme sous toutes ses formes et manifestations...*» (8).

«*Soit être apporté en sachant que le groupe a l'intention de commettre une infraction au sens du paragraphe 1 du présent article ...»* (8).

Аналізуючи тексти конвенцій, нам також udało встановити широке використання модальних дієслів, наприклад:

«*Chaque État Partie peut également établir sa compétence ...»* (8).

«*À moins que l'État Partie à partir duquel une personne doit être transférée en vertu du...*» (8).

Використання модальних дієслів *pouvoir* і *devoir* надає текстам конвенцій розпорядчого характеру та виконує функцію припису адресату.

Дослідження особливостей французьких текстів конвенцій на синтаксичному рівні дозволило нам установити переважання складних речень, найчастіше з підрядним типом зв'язку, що пов'язано з розпорядчою функцією конвенцій, а також намаганням все передбачити й пояснити, наприклад:

«*Les Etats parties veillent à ce que l'enfant ne soit pas séparé de ses parents contre leur gré, à moins que les autorités compétentes ne décident, sous réserve de révision judiciaire et conformément aux lois et procédures applicables, que cette séparation est nécessaire dans l'intérêt supérieur de l'enfant*» (9).

Оскільки головною метою конвенцій є повідомлення й утвердження інформації, то в тексті переважає стверджувальна форма речень. Однак нами було виявлено й випадки використання заперечної форми, що слугувала для вираження категоричності повідомлення, наприклад:

«*Aucune disposition de la présente Convention n'habilite un État Partie à exercer sur le territoire d'un autre État Partie une compétence ou des fonctions qui sont exclusivement réservées aux autorités de cet autre État Partie par son droit interne*» (8).

Крім того, неозначені прикметники сприяють досягненню об'єктивності та підкреслюють усезагальний характер конвенцій, наприклад:

«*Nul enfant ne fera l'objet d'immixtions arbitraires ou illégales dans sa vie privée, sa famille, son domicile ou sa correspondance, ni d'atteintes illégales à son honneur et à sa réputation*» (9).

Як відомо, лексичний контент будь-якого документа впливає на його зміст і відіграє важливу роль у створенні його прагматичного потенціалу. Саме тому слід зауважити, що для конвенцій не є характерним часте вживання спеціалізованої лексики, адже переважна більшість конвенцій орієнтована на широке коло адресатів, які без спеціальних знань не зрозуміють зміст документа. Однак слід зауважити, що в тексті Міжнародної конвенції про боротьбу з фінансуванням тероризму (8) трапляються терміни, які мають вузькоспеціалізовану спрямованість, наприклад, *mine antipersonnel, dispositif antimanipulation* тощо. Саме тому в цьому документі вводиться положення для тлумачення деяких основних термінів Конвенції. Таким чином адресант прагне компенсувати в адресата можливу відсутність фонових знань стосовно предмета комунікації. Для цього в тексті Конвенції присутній розділ під назвою «*définitions*», у якому тлумачаться основні поняття, наприклад:

«*Par «mine antipersonnel», on entend une mine conçue pour exploser du fait de la présence, de la proximité ou du contact d'une personne et destinée à mettre hors de combat, blesser ou tuer une ou plusieurs personnes...*» (8).

Також нами було виявлено таку важливу лексичну особливість, як часте використання кліше, що допомагає досягти стандартизованості викладу, наприклад: *entrer en vigueur, mettre en œuvre, prendre des mesures, en vertu de, en foi de quoi, dans le cadre de, à l'égard de, de concert, de bonne foi, mettre au point, le cas échéant, prendre effet, sous réserve de*.

«*Toute dénonciation faite en vertu de l'article*» (10).

«*En foi de quoi les plénipotentiaires soussignés, dûment autorisés, ont signé la présente Convention*» (10).

З-поміж інших особливостей слід зазначити використання англіцизмів і похідних від них слів, наприклад:

«*Tout Etat partie prend les mesures nécessaires pour faire en sorte que tous les stocks d'explosifs dont*

il est question au paragraphe 1 du présent article» (10);

«*Convention sur l'interdiction de l'emploi, du stockage, de la production et du transfert des mines antipersonnel et sur leur destruction*» (10);

«*...mettre au point, produire, acquérir de quelque autre manière, stocker, conserver ou transférer à quiconque, directement ou indirectement, de mines antipersonnel*» (10);

латинізмів, наприклад:

«*la Partie requise considère que la mesure sollicitée irait à l'encontre du principe «ne bis in idem»*» (11);

та інтернаціоналізмів, наприклад:

«*En l'absence de consensus, ces décisions sont prises à la majorité des deux tiers des membres de la commission*» (10).

«*Tout différend entre les Etats parties concernant l'interprétation ou l'application de la présente Convention qui ne peut pas être réglé par voie de négociation est soumis à l'arbitrage, à la demande de l'un d'entre eux*» (10).

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, прагматична мета конвенцій (донесення інформації та припис адресатові) обумовлює їх лексичні та граматичні особливості. З-поміж лексичних особливостей слід назвати використання інтернаціоналізмів, англіцизмів, латинізмів і кліше. Останні забезпечують точність і стандартизованість текстів. Об'єктивність на лексичному рівні виявляється у відсутності емоційно забарвленої й оцінної лексики.

Дослідження граматичних особливостей дозволило нам установити, що об'єктивність, яка притаманна конвенціям, забезпечується переважанням теперішнього часу та дієслів дійсного способу. Розпорядчий і категоричний характер конвенцій виявляється за допомогою вживання модальних дієслів *pouvoir* і *devoir*, способу *Subjonctif* і складних речень із підрядним типом зв'язку. Дієприкметникові та герундіальні звороти, які часто трапляються в текстах конвенцій, сприяють стислості та вичерпності мовлення.

Перспективи подальшого дослідження ми вбачаємо у виявленні особливостей перекладу українською мовою французьких текстів конвенцій із позицій теорії міжкультурної комунікації.

Література

1. Евинтов В. Многоязычные договоры в современном международном праве / В. Евинтов. – К. : Наукова думка, 1981. – 134 с.
2. Калюжная В. Стиль англоязычных документов международных организаций / В. Калюжная. – К. : Наукова думка, 1982. – 124 с.
3. Шевцова О. Еквівалентність у перекладі англійських граматичних категорій конвенцій українською мовою / О. Шевцова // Мовні й концептуальні картини світу. – 2013. – Вип. 46 (4). – С. 300–310.
4. Шлепнев Д. Прагматические аспекты юридического перевода / Д. Шлепнев, А. Зурабов // Вестник НГЛУ. Лингвистика и межкультурная коммуникация. – 2009. – Выпуск 4 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.france-jus.ru/index.php?page=48&id_parent=18.
5. Gémar J.-C. La traduction juridique: art ou technique d'interprétation? / J. C. Gémar. – Ottawa : Revue Générale de Droit, 1987. – P. 495–514.
6. Kiss A. Conventions internationales, [en ligne] / A. Kiss // Encyclopædia Universalis, consulté le 8 février 2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.universalis.fr/encyclopedie/conventions-internationales/>.
7. Український юридичний термінологічний словник [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.marazm.org.ua/>.

Джерела ілюстративного матеріалу

8. Convention internationale pour la répression du financement du terrorisme [en ligne] consulté le 5 mars 2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.un.org/french/millenaire/law/cirft.htm>.
9. Convention relative aux droits de l'enfant // Nations Unies Droits de l'Homme Haut-Commissariat [en ligne] [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ohchr.org/> Catégorie: Français>Intérêt professionnel, consulté le 1 mars 2016.
10. Convention sur le marquage des explosifs plastiques et en feuilles aux fins de détection [en ligne], consulté le 3 février 2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://treaties.un.org/doc/db/Terrorism/Conv10-french.pdf>.
11. Convention sur l'interdiction de l'emploi, du stockage, de la production et du transfert des mines antipersonnel et sur leur destruction [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.apminebanconvention.org/fileadmin/pdf/other_languages/french/MBC/MBC_convention_text/Convention_d_Ottawa_Francais.pdf.
12. Convention internationale pour la répression du financement du terrorisme [en ligne] consulté le 5 mars 2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.un.org/french/millenaire/law/cirft.htm>.